

сьогоденні. При цьому, однак, їй можуть надавати повноцінний сенс спогади про минуле, що підтверджується переважанням у більшості досліджуваних (45%) високого рівня показника за шкалою «Результативність життя». Високі бали за цією шкалою і низькі за рештою характеризують людину, яка доживає своє життя, яка відчуває, що у неї вже все в минулому, але минуле здатне надавати сенс решті життя.

Висновки. Таким чином, теоретичний аналіз підтверджує, що через важке захворювання у пацієнта порушуються головні соціальні зв'язки (сімейні, трудові, особистісні), в результаті чого він опиняється перед проблемою вибору цінностей, перспектив, стратегії і тактики поведінки, з якими потрібно визначитися за короткий термін. Результати здійсненого нами емпіричного дослідження, дають можливість більш чітко зрозуміти психологічні особливості зміни картини світу, світовідчуття і ставлення до життя у онкологічних хворих. У свою чергу, опора на ці факти дозволяє більш доцільно вибирати підходи і проводити психокорекційну та консультативну роботу, як з хворими людьми, так і з їхніми родичами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андиферова Л.И. Личность в трудных жизненных условиях: переосмысление, преобразование ситуаций и психологическая защита/Л.И. Андиферова// Психологический журнал. – 1994. – №1. – С.18-24.
2. Бочаров В.В. Экстремальные и кризисные ситуации с позиции клинической психологии/ В.В. Бочаров, Э.Б. Карпова, В.А. Чулкова, А.М. Ялов// Вестник СПбГУ. – Сер. 12. – Вып. 1. – 2010. – с.9-17.
3. Братусь Б.С. Смысловая сфера личности: / Б.С. Братусь // Психология личности в трудах отечественных психологов. – СПб.: изд-во «Питер», 2000. – с.130-139.
4. Гнездилов А.В. Психогенные реакции у онкологических больных: Автореф. дисс. канд. мед. наук / А.В. Гнездилов. – Л., 1977. – 26с
5. Карпова Э.Б. Онкологическое заболевание как психологический кризис/ Э.Б.Карпова, В.А. Чулкова// Ананьевские чтения: матер. научно-практ. конф. – СПбГУ, 2007. – с.556-557

Вівчар С.

Науковий керівник – доц. Слозанська Г. І.

ЯК ПОЛІТИЧНОГО ІНСТИТУТУ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ПРАКТИКИ

На сьогоднішній день в багатьох територіальних громадах України відбувається процес мобілізації населення та посилення дискурсу децентралізації, які змушують прискіпливіше подивитися на самоорганізацію населення, а також на ті соціальні практики, які постають під час такої самоорганізації, та соціальні відносини, пов'язані з тими чи тими формами громадської активності.

В Україні у 2014 р. проголошено державний курс на децентралізацію, тобто, відбувається передача влади з вищих щаблів до нижчих. Децентралізація – це процес, який включає в себе формування сильних територіальних громад як первинних суб'єктів місцевого самоврядування. Тому, на нашу думку, основною рисою, яка має характеризувати новостворені територіальні громади є здатність населення самої громади самоорганізовуватися. По відношенню до громади, це поняття розуміють як здатність до колективних дій і практик, спрямованих на розв'язання проблем громади і забезпечення належної якості життя населення [18].

У наукових колах проблема самоорганізації соціального життя сьогодні є досить актуальною і розглядається у різних аспектах. Зокрема, науковець Н. Мішина здійснила спробу визначити саме поняття «самоорганізація населення» з огляду на законодавство України та наукову літературу, присвячену аналізу визначеного поняття [9]. Роль органів самоорганізації населення в системі місцевого самоврядування досліджував А. Осипов [11]. Л. Самойленко зосередила свою увагу на вивченні основних підходів до реформування системи місцевого самоврядування як чинника самоорганізації і волевиявлення населення в громадянському суспільстві [13]. Умови стійкості соціальної системи в контексті самоорганізаційних процесів у суспільстві знайшли своє відображення в наукових працях Н. Спиці [14].

Питанням самоорганізації територіальних громад займалися і такі вітчизняні науковці як О. Безпалько, О. Бень, Г. Довбах, І. Кононов, І. Лисенко, В. Сусак, М. Яценко та ін. [7]. Увагу зазначених науковців привернула можливість реалізації різносторонніх проектів чи соціальних практик в межах громад. Дослідженню громади як вертикальної моделі місцевого самоврядування, якій властиві викривлені відносини між центральною владою та місцевою територіальною громадою, присвячені праці О. Воловодової та О. Іщенко [2]. Тому, можна стверджувати, що сучасні тенденції суспільного розвитку в Україні зумовлюють потребу в глибшому аналізі самоорганізації територіальної громади.

Метою статті є характеристика самоорганізації територіальної громади як політичного інституту та соціальної практики і визначення факторів та умов, які впливають на здатність територіальної громади та її населення до самоорганізації.

Виклад основ матеріалу. Самоорганізація – це ознака діяльності місцевої територіальної громади як соціальної спільноти, тому самоорганізаційний процес визначається як суспільний та такий, що характеризує місцеве самоврядування як сферу функціонування громадянського суспільства [8]. А самоврядування – це ознака функціонування територіальної громади як політичної спільноти, тому самоврядний процес

визначається як політичний та такий, що характеризує місцеве самоврядування як політичний інститут. При цьому А. Осиповим доведено, що самоврядний процес може бути ефективним за умов внутрішньої потреби громадян у самоорганізації за політичними мотивами, що дає змогу визначити наступну залежність розвитку демократичного процесу: самоорганізація - самоврядування - демократія [8, с. 14].

Одним із перших науковців, що досліджував самоорганізацію територіальних громад, був А. де Токвіль, який наголошував на тому, що в Америці побудова суспільства принципово відрізняється від європейської династично-ієрархічної моделі. Американська ж модель ґрунтується на принципі «знизу вгору», від самоорганізованих громад перших колоністів до держави [16, с. 47]. А. Токвіль вважає народ джерелом влади на будь-якому рівні, але саме в громаді, на думку автора, він здатен діяти безпосередньо.

Наприкінці XIX століття одним із перших до питання громади в українській науці, звернувся С. Подолинський. На його думку громада, мала постати як основний засіб організації та здійснення ефективного господарювання, орган політичного самоврядування народу, що поєднує в собі законодавчу, виконавчу та судову владу [12].

Сучасні українські дослідники вивчають самоорганізацію населення з точки зору політичного інституту нашого суспільства. Наприклад, І. Лисенко [6] зосереджується на вивченні територіальних громад як суб'єктів політики в контексті формування в нашій державі учасницької політичної культури; В. Зимогляд [4] – з огляду на розвиток місцевого самоврядування, вважаючи його чинником горизонтальної самоорганізації суспільства. На думку останнього науковця ідеалом місцевого самоврядування має бути політична і громадянська свобода людей, які проживають на одній території та громадський порядок. Більше того, головним суб'єктом діяльності автор називає місцеве населення, яке реалізує власний інтерес і належно забезпечує свої нагальні життєві потреби.

Проблематика самоорганізації громадян та побудови громадянського суспільства віддзеркалена й у працях сучасних українських соціологів. Так, В. Сусак, характеризуючи процеси, що відбуваються на пострадянському просторі, виводить на передній план поняття самоорганізації як ключового фактора, що впливає на перехідні процеси. Здатність громадян до самоорганізації та наявність позитивних установок на самоорганізацію розглядається дослідником як показник готовності суспільства до інновацій, зокрема й до становлення громадянського суспільства [15].

Самоорганізацію в громаді можна розглядати як процес, що вимагає від кожного члена громади вносити свою частку або відмовлятися від частини індивідуального блага задля задоволення спільного блага. Така поведінка, як вважає М. Олсон, неможлива без певних умов: «допоки не застосовуватиметься примус чи інший спеціальний механізм, що змушував би індивідів діяти в спільних інтересах, раціональні, егоїстичні індивіди не діятимуть задля досягнення спільних або групових інтересів» [10, с. 12]. Тобто розвиток самоорганізації громад у межах становлення громадянського суспільства потребує наявності соціальних стимулів.

У зарубіжній практиці активно використовують такі форми організації громади, як фонди розвитку громад, філантропічні організації та соціальне підприємництво, впровадження інвестиційних проєктів [17; 18]. Якщо говорити про українську практику самоорганізації традиційні та усталені форми самоорганізації, властиві західним суспільствам, не можуть бути механічно скопійовані в Україні. Адже в нашій країні існує своя історія діяльності органів самоорганізації населення (ОСН). Так, за радянських часів ОСН формувались практично лише у вигляді органів громадського нагляду – будинкових, вуличних та кварталних комітетів, рідше – комітетів або рад мікрорайонів.

Нині в Україні територіальна громада відповідно до чинного законодавства є суб'єктом права і складовою частиною місцевого управління, має певні права та ресурси [1]. Законодавством передбачено такі механізми прийняття рішень у громаді, як місцевий референдум, загальні збори громадян, місцеві ініціативи, громадські слухання ну і, звичайно, місцеві вибори

У територіальній громаді можна говорити про існування й інші легальних способів обстоювання інтересів членів громади. Законодавством України визначено, що формальні організації в громаді можуть функціонувати як: громадські або благодійні організації; органи самоорганізації населення (що мають досить складну процедуру створення); об'єднання співвласників багатоквартирного будинку (ОСББ), кооперативи. Проте в Україні формуються й інші організації громади [5].

Одним із прикладів успішної кооперації є запровадження в кількох регіонах України фондів громад. Такі фонди акумулюють кошти, здебільшого за допомогою фандрайзингу, та виділяють на конкурсній основі гранти для реалізації місцевих проєктів. Відмінністю від діяльності громадських організацій можна вважати незаангажованість їхньої роботи великими грантодавцями (зокрема й закордонними), а також принципова орієнтація на потреби місцевої громади. Фонди громад стають центрами тяжіння, навколо яких відбувається процес самоорганізації в територіальній громаді. Проте в Україні працює лише 25 фондів громад [7]. При цьому чималу роль у фандрайзинговій діяльності таких фондів відіграють релігійні громади як інституції, що наслідують колективістські цінності взаємодопомоги та благодійності.

Самоорганізація населення потребує уваги та корекції з боку держави, яка за допомогою відповідних ресурсів може заохочувати одні спонтанні процеси та стримувати й запобігати іншим. Разом з тим вона не здатна замінити державне регулювання і роль державних органів полягає у стимулюванні

самоорганізації для забезпечення суспільно необхідного результату [3, с. 340].

У межах діяльності проекту «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду», що впроваджується в низці регіонів України за підтримки ПРООН та інших міжнародних організацій, створено такі структури, як форуми місцевого розвитку та муніципальні ради сталого розвитку, а також ресурсні центри громад [8]. Проте їхня діяльність не доцільною та має своєрідну нестабільність. Науковці, які вивчали досвід цих утворень, наголошують, що «запровадження цієї практики у загальнонаціональному масштабі може бути розглянуто і підтримано органами центральної влади» [10, с. 79]. Адже чимало інновацій у громадах, започаткованих у рамках проектів із зовнішнім фінансуванням, перед усім фінансування міжнародних донорів, не мають сталості. У той час як самоорганізація громади ефективна тоді, коли вона розпочинається з функціонування локальних ініціативних груп [17].

Таким чином, в Україні наявні певні законодавчо обумовлені механізми самоорганізації громади. Проте вони відрізняються від усталених практик демократичних країн, насамперед через нерозвиненість місцевого самоврядування та інституцій громадянського суспільства, необізнаність із позитивним досвідом самоорганізації громад. Водночас самоорганізація населення громад дедалі більше виступає складовою місцевого розвитку й зумовлює певний перерозподіл суспільних ресурсів у територіальних громадах України.

Висновки. Самоорганізація населення є складовою функціонування громадянського суспільства. Розуміння закономірностей самоорганізації територіальної громади надає можливості більш ефективно управляти її розвитком. Підхід до забезпечення розвитку територіальних громад через стимулювання самоорганізаційних процесів – це підхід, який кардинально змінює парадигму публічного управління.

В Україні розвиток самоорганізації територіальних громад відбувається в контексті становлення громадянського суспільства, формування місцевого самоврядування й активної діяльності міжнародних донорів. Посилення активності населення громад потребує низки заходів законодавчого, організаційного та просвітницького характеру.

Для розвитку самоорганізації територіальних громад в Україні необхідно здійснити наступні види діяльності: зміни законодавства щодо повноважень місцевого самоврядування, унормування діяльності організацій громади; інформаційно-просвітницька діяльність, зокрема, навчання методикам активізації громади, планування за участю громади, поширення інформації про досвід самоорганізації громад; удосконалення податкового законодавства з тим, аби воно сприяло розвитку благодійництва та волонтерства, впровадженню соціально значущих проектів у громадах; відмова від грантів міжнародних організацій (які, за висловом одного з респондентів, «зубивають проактивність»).

У територіальній громаді самоорганізація населення – це своєрідний процес виникнення і диференціації соціальних відносин для забезпечення спільних інтересів в практичному досвіді.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України: Прийнята на 5 сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. - К., 1996. - 119 с.
2. Воловодова О. В. Відносини «вертикальної ієрархії» як основа моделі взаємодії органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян / О. В. Воловодова, О. В. Іщенко // Соціоекономіка : зб. наук. пр. – Донецьк : ІЕП НАНУ, 2009. – С. 197–213.
3. Енциклопедія державного управління : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; наук.-ред. кол. : Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. - Т. 5 : Територіальне управління / наук.-ред. колегія : О. Ю. Амосов (співголова), О. С. Ігнатенко (співголова) та ін. ; за ред. О. Ю. Амосова, О. С. Ігнатенка, А. О. Кузнецова. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ "Магістр", 2011. – 408 с.
4. Зимогляд В. Я. Розвиток місцевого самоврядування як чинник горизонтальної самоорганізації суспільства / В. Я. Зимогляд // Український соціум. – 2008. – № 3. – С. 124–131.
5. Конституційне право України: Навчальний посібник.- Вид. 3-тє, виправл. та доповн.- К.: Атіка, 2004- 512 с.
6. Лисенко І. М. Розвиток територіальних громад як умова формування громадянського суспільства в Україні : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02 / Лисенко І. М. ; Тавр. нац. ун-т ім. В. І. Вернадського. – Сімф., 2011. – 20 с.
7. Лиховид Д. О. Чи можлива самоорганізація територіальних громад в Україні? / Д. О. Лиховид, Т. В. Семигіна // Наукові записки НаУКМА. Політичні науки. - 2015. - Т. 173. - С. 67-71
8. Місцевий розвиток за участі громад: Результати соціологічного дослідження «Оцінка впливу підходу до місцевого розвитку за участі громад, реалізованого в Україні у проектах ПРООН, що фінансувалися Європейським Союзом та іншими донорами» / В. Паніотто, Д. Хуткий, А. Грушецький, В. Кісіль. – К. : КМІС, 2011. – 108 с.
9. Мішина Н. В. Термін "самоорганізація населення" в законодавстві та в доктринальній літературі України / Н. В. Мішина. [Режим доступу] : <http://www.academy.gov.ua/ej/ej3/txts/REGIONALNE/04-MISCHINA.pdf>
10. Олсон М. Логіка колективної дії: суспільні блага і теорія груп / М. Олсон ; пер. з англ. – К. : Лібра, 2004. – 271 с.
11. Осипов А. В. Місце та роль самоврядних процесів у демократизації сучасного українського суспільства : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02 / Осипов А. В. ; Одес. нац. юрид. акад. Одеса, 2008. - 17 с.
12. Подолинський С. А. Вибрані твори / С. А. Подолинський ; [упор. Л. Я. Корнійчук]. – К. : КНЕУ, 2000.– 328 с.
13. Самойленко Л. Я. Основні підходи до реформування системи місцевого самоврядування як чинника самоорганізації і волевиявлення населення в громадянському суспільстві / Л. Я. Самойленко // Інвестиції: практика та досвід. – 2009. -№ 20. – С. 84-88.
14. Спиця Н. В. Стійкість соціальної системи в контексті самоорганізаційних процесів суспільства / Н. В. Спиця // Культурологічний вісн. Науково-теоретичний щорічник Нижньої Наддніпрянщини / голов. ред. В. І. Воловик. –

- Вип. 20. – Запоріжжя : "Просвіта", 2008. – С. 222-228.
15. Сусак В. Самоорганізація versus державний патерналізм: сравнительный анализ установок жителей Львова и Донецка (1994–2004) / В. Сусак // Социология: теория, методы, маркетинг. – 2007. – № 1. – С. 63–73.
16. Токвиль А. де. Про демократію в Америці / А. де Токвиль. – К. : Всесвіт, 1999. – 586 с.
17. Silverman R. M. Community-based organizations : the intersection of social capital and local context in contemporary urban society / R. M. Silverman. – Wayne : State University Press, 2004. – 217 p.
18. Stănică V. Community development : case studies / V. Stănică. – Cluj-Napoca : Accent, 2014. – 200 p.

Вівчар Н.

Науковий керівник – проф. Поліщук В. А.

БРИТАНСЬКА МОДЕЛЬ ДІЯЛЬНОСТІ УНІВЕРСИТЕТІВ ТРЕТЬОГО ВІКУ

Постановка проблеми. У сучасних умовах на зміну традиційному мисленню щодо неперервної освіти, концептуальні підходи якої є визнаними в усьому світі, приходять необхідність переосмислення концепту освіти дорослих стосовно доцільності навчання людей у передпенсійному і пенсійному віці як з метою включення їх у систему соціально-економічних відносин так і самореалізації, що є не менш важливим фактором. У Великій Британії питання освіти людей передпенсійного і пенсійного віку вивчають М. Формоса, Б. Фінденс [2], С. Макнейр [8], Е. Мідвінтер [11], І. Ілліх [6], А. Вітнелл [15], Ф. Гленденнінг [4], К. Філіпстон і П. Странг [13] та ін.).

Мета статті – проаналізувати особливості Британської моделі діяльності Університетів третього віку (УТВ).

Виклад основного матеріалу. У міжнародній практиці поняття Університет третього віку (U3A – The University of the Third Age) вживається для означення міжнародного руху, мета якого полягає в об'єднанні й стимулюванні членів громади в третьому віці життя до активної життєдіяльності, яка проявляється у прагненні до спілкування, обміну життєвим досвідом, оволодіння новими знаннями, формування нових чи вдосконалення наявних вмій і навичок, організації змістовного дозвілля та ін [12, с. 6].

Університети третього віку визначаються як соціально-культурні центри, де люди третього віку оволодівають новими знаннями з важливих питань або вдосконалюють знання, які вони вже мають. Визначення «третього віку» відноситься до осіб вікової категорії 50-75 років, чий повсякденне життя більше не прив'язане до постійної роботи та відповідальності за сім'ю [3, с. 198]. Університети третього віку є одними з найбільш успішних організацій в наданні можливості для навчання людей літнього віку.

З моменту свого заснування у 1972 році, в Тулузі з ініціативи професора П'єр Велла, університети третього віку на сьогоднішній час присутні у всіх п'яти континентах і забезпечують освітні програми для навчання для мільйонів людей літнього віку [3, с. 197].

У книзі М. Формоса «Університети третього віку: обґрунтування трансформуючої освіти в літньому віці» виокремлено п'ять основних моделей функціонування університетів третього віку, що різняться як організацією їх діяльності, так і формою прив'язки до базових університетів, змістом і видами пропонуванних освітніх програм, формами організації освітньої діяльності, формами участі членів університету третього віку в їх організації і функціонуванні.

Провідними моделями функціонування університетів третього віку в сучасному світі визнано такі:

1) французька модель (університети третього віку, що наслідують французьку модель, є у Венесуелі, Бразилії, Чилі, Колумбії, Уругваї, Еквадорі, Мексиці і Домініканській Республіці), яка тісно пов'язана з університетом або є його складовою;

2) британська, яка набула особливого поширення у Великій Британії та інших англомовних країнах, де домінують концепцією їх організації і функціонування є взаємодопомога у навчанні [14]. Університети, що наслідують британську модель – функціонують у Болівії, Бразилії, Еквадорі, Парагваї та інших країнах);

3) китайська модель, що пов'язана зі збереженням і розвитком громадянства, культурної консолідації і філософської рефлексії, а також підтримкою і розвитком фізичної гармонії;

4) північноамериканська франкомовна модель, яка базується на тісному зв'язку з університетом, з лекціями університетських викладачів, але щоденне управління заходами знаходиться в руках студентів;

5) південно-американська модель, яка є близькою за своєю суттю до французької моделі але включає в себе різноманітні освітні програми і турботу про найбільш знедолених і вразливих верств населення літніх людей [3, с. 203-207].

Більш детально розглянемо модель діяльності університетів третього віку у Великій Британії.

Так як феномен УТВ набував все більшого міжнародного визнання, це не пройшло повз увагу британських педагогів і геронтологів. Перший УТВ у Великій Британії був створений в Кембриджі, в липні 1981 року, і швидко розповсюдився в інші міста і місця [9, с. 3]. Британська версія зазнала суттєвих змін порівняно з оригінальною французькою моделлю, Мідвінтер [11, с. 3] описував використання назви «Університет третього віку» як «безсоромну крадіжку континентального використання».

Замість того, щоб бути включеним до богословських факультетів, соціальних наук або освітніх дисциплін